

การพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครู ในศตวรรษที่ 21

The Development of Teaching Professional Experience Model for Enhancing
the Required Characteristics of Teacher in the 21st Century

สุพทธิพย์ ธนภัทรโชติวัต¹, อมรรัตน์ วัฒนารัตน์², เทียมจันทร์ พานิชย์พลินไชย³, ปกรณ์ ประจันบาน⁴

Suphornthip Thanaphatchottiwat, Amornrat Wattanatorn, Teamjan Parnichparinchai, Pakorn Prachanban

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ดำเนินการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา 3 ขั้นตอน โดยผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการวิจัยเอกสารใน ขั้นตอนที่ 1 คือ ศึกษาคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 และการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อนำมาเป็นสารสนเทศสำคัญประกอบการตัดสินใจในการยกย่องรูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ขั้นตอนที่ 2 พัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในเบื้องต้นดำเนินการประเมินความเหมาะสมและความครอบคลุมด้านกรอบแนวคิด ทฤษฎี และคุณลักษณะครูที่พึงประสงค์ โดยนักวิชาการและผู้บริหาร จำนวน 3 ท่าน จากนั้นนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 8 ท่าน ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ ก่อนนำไปให้คณาจารย์สังกัดครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ที่รับผิดชอบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู จาก 6 มหาวิทยาลัย จำนวน 122 คน ในจังหวัดเขตภาคเหนือตอนล่าง ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบก่อนการนำไปทดลองใช้ ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้กิจกรรมปฐมนิเทศในรูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู โดยไปทดลองใช้กับนิสิตชั้นปีที่ 5 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ ที่ออกฝึกสอน ในปีการศึกษา 2556 จำนวน 160 คน กิจกรรมที่นำมาทดลองใช้ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมจิตวิญญาณความเป็นครูโดยใช้กระบวนการตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ผลการวิจัย พบว่า

1. คุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ด้านที่ 1 ด้านความรู้ความสามารถในสาขาวิชา ประกอบด้วย 6 คุณลักษณะย่อย ได้แก่ 1) มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชา 2) มีเทคนิค วิธีการถ่ายทอดความรู้ที่หลากหลาย 3) มีทักษะการคำนวณ 4) มีความสามารถในการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย 5) รู้จักและเข้าใจผู้เรียน 6) มีความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร จัดทำแผนการสอน กิจกรรม และการประเมินผล ที่สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างผู้เรียน ด้านที่ 2 ด้านการปฏิบัติตนและเห็นคุณค่าวิชาชีพครู ประกอบด้วย 7 คุณลักษณะย่อย ได้แก่ 1) เป็นผู้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ 2) มีสัมพันธที่ดีระหว่างบุคคล ทำงานเป็นทีมได้ 3) เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต และจรรยาบรรณในวิชาชีพ 4) เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ 5) รักและศรัทธาในวิชาชีพครู 6) เป็นผู้มีความมุ่งมั่นทางวิชาการ 7) ปฏิบัติตามนโยบาย ของหน่วยงาน และด้านที่ 3 ด้านสังคมพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย 5 คุณลักษณะย่อย ได้แก่ 1) มีความสามารถด้านการใช้ภาษา/การสื่อสาร 2) เป็นผู้เลือกใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม 3) เป็นผู้รอบรู้ เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทันสมัยทันเหตุการณ์ 4) มีความคิด และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ 5) มีความสามารถในการบริหารจัดการ

¹ นิสิตระดับการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

³ รองศาสตราจารย์ ดร., กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

2. ผลการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเป็นมาของรูปแบบ แนวคิดทฤษฎีพื้นฐาน หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ และการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในองค์ประกอบด้านการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ขั้นตอนเป้าหมาย โครงการ/กิจกรรม และการประเมินผล ผลประเมินความเหมาะสมและความครอบคลุมด้านกรอบแนวคิด ทฤษฎี และคุณลักษณะครูที่พึงประสงค์ โดยนักวิชาการและผู้บริหาร จำนวน 3 ท่าน มีความเห็นสอดคล้องกันว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและครอบคลุม ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดประสบการณ์ โดยผู้เชี่ยวชาญ 8 คน ในภาพรวมผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่ารูปแบบ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($Md. = 4.54$) สำหรับผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ โดยคณาจารย์สังกัดคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ที่รับผิดชอบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู ผลการประเมินพบว่ารูปแบบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.35$, $S.D. = 0.71$)

3. ผลการทดลองใช้กิจกรรมในโครงการปฐมนิเทศนิสิตก่อนออกฝึกประสบการณ์ด้วยการนำแนวคิดปัญหาศึกษามาประยุกต์ใช้เพื่อปลูกจิตวิญญาณความเป็นครู มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้นิสิตมีความพร้อมก่อนออกฝึกประสบการณ์ การสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้จากการที่นิสิตสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้ (Reflection) และการเขียนอิสระ (Free Writing) พบว่าจิตวิญญาณความเป็นครูของนิสิตถูกปลุกกระตุ้น นิสิตเกิดความตระหนักในบทบาท และหน้าที่ของการเป็นครูดี นิสิตประเมินตนเองว่ามีความพร้อมมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ ในภาพรวมนิสิตมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมที่จัดในระดับมาก ($\bar{x} = 4.31$)

คำสำคัญ: การจัดประสบการณ์วิชาชีพ/ คุณลักษณะครู/ ศตวรรษที่ 21

Abstract

The research aimed at developing a teaching profession experience model for enhancing the required characteristics of teacher in the 21st Century. The research was conducted through research and development methodology which consisted of three steps as follows: The first step was a documentary research aimed to synthesis the required characteristics of teacher in the 21st Century and the practicum process of Teacher Education. The information from the first step was used as a guideline for drafting the teaching profession experience model for enhancing the required characteristics of teacher in the 21st Century. The first draft of the model was considered the coverage of theory, concept, and required characteristics of teacher in the 21st Century by the three experts in the field of Teacher Education. The second step was constructing model and verifying model quality by two groups of specialists; the first group consisted of eight specialists who fully with experience on administration in Faculty of Education and practicum process management for student teachers in universities. Then, the model was re-evaluated by the second group which consisted of 122 instructors who have responsible for teaching profession experience arrangement of six universities located in the lower northern provinces of Thailand. The third step was the implementation, one activity in the model was applied to be used in order to prepare 160 fifth year student teaches of Faculty of Education, Naresuan University before they getting into the field experience in academic year 2013. The findings from the study revealed as follows:

1. the required characteristics of teacher in the 21st Century and the practicum process of Teacher Education, the study found that there were three dimensions of required characteristics of teacher in the 21st. The 1st dimension was Competence in Disciplines, consisting of 6 characteristics as the followings: having with knowledge and expertise in subject content, having various of teaching techniques, having numeracy skill, having various techniques of measurement and evaluation, having good understanding about students, and having ability to develop curriculum, lesson plans and evaluations corresponding to the difference between the students. The 2nd dimension was Performance and Recognition of Values, consisting of 7 characteristics as the following: being as a good role model for students, having inter personnel relationship and team working, maintaining moral and code of ethics, being a learning person and pursuing to learn, recognizing in teaching profession, having academic leadership, following the rules and regulations of an organization. The 3rd dimension was Concerns for Multicultural Context, consisting of 5 characteristics as the followings: having language ability and communicative skill, having ability to select an appropriate technology usage, having an intellectually for the rapid change, being a good thinker for creatively problem solving, and having ability on management.

2. the teaching profession experience model for enhancing the required characteristics of teacher in the 21st Century comprises of five elements, including background of the model, the fundamental of theories and concepts, rational of model, objectives, and the process of teaching profession experience for enhancing the required characteristics of teacher in the 21st Century. Within the process of teaching profession experience also consisted of four parts; steps, objectives, projects/activities, and assessments. The difference level of complication on professional experience will increased each year pass. The first draft of the model was considered the coverage of theory, concept, and required characteristics of teacher in the 21st Century by the three experts in the field of Teacher Education. The result found the correlation on the consideration from the experts towards the suitability and coverage all aspects of the developed model. The result of model evaluation on suitability from eight specialists revealed in the highest level in overall (Md. = 4.54). Moreover, the suitability evaluation result from instructors found that the suitability in overall was rated in high level ($\bar{x} = 4.35$, S.D. = 0.71).

3. the implementation on the orientation project which applying the contemplative education concept into the preparation activity process in order to foster the mentally readiness of student teachers before they go into the field experience, the finding from qualitative data from reflection and free writing revealed that the spiritual profession of student teachers was awakened, they recognized a good teacher roles and responsibilities, they evaluated themselves in high level when comparing the self-readiness evaluation before and after. In overall, student teachers were satisfied by the activity provided at high level ($\bar{x} = 4.31$).

Keywords: Teaching Profession Experience/ Characteristics of Teacher/ 21st Century

ความเป็นมาของปัญหา

การก้าวเข้าสู่สังคมโลกในศตวรรษที่ 21 มีผลกระทบต่องานวิถีชีวิตของคนไม่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น แต่ส่งผลกระทบต่อทุกประเทศในโลก ผลกระทบที่เกิดขึ้นส่งผลต่อทุกด้านไม่ว่าจะเป็นสังคมและประชากร เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม การเมือง และแม้แต่ด้านการศึกษาก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550, หน้า 1; ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2553, หน้า 50) ด้วยเหตุนี้ทำให้หลายองค์กรในประเทศต่างๆ หาแนวทางสำหรับการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น เพื่อที่คนในสังคมสามารถที่จะดำเนินชีวิตต่อไปได้ ทั้งนี้ Bernie Trilling and Charles Fadel (2009) กล่าวว่า สถาบันการศึกษาคือแหล่งเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียน เพื่อจะรับมือกับโลกอนาคตในอีก 20 ปี นับจากนี้ไป ดังนั้นสถาบันการศึกษาควรจัดการศึกษาที่เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2553, หน้า 112) กล่าวว่า การจัดการศึกษาที่มีความหมายและมีคุณค่าต่อผู้เรียนจะเป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้รู้และเข้าใจชีวิตจริงเมื่อเรียนในสิ่งที่เรียนจริง ก็ต้องเน้นที่กระบวนการ เพราะจะเป็นสิ่งที่อยู่ได้นาน โดยเฉพาะกระบวนการหาความรู้ เป็นการสอนให้ผู้เรียนได้รู้จักคิด และรู้จักรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างฉลาดพอกับสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต และผู้ที่มีบทบาทในการปฏิบัติหน้าสำคัญดังกล่าวได้ บุคคลผู้นั้นก็คือครู การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561) ครูเป็นบุคคลสำคัญในกระบวนการปฏิรูปการศึกษาเพราะเป็นด้านหน้าและกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาครูและเตรียมครูที่จะเข้าสู่วิชาชีพให้มีสมรรถนะสูง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551, คำนำ)

ในยุทธศาสตร์การผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศในช่วงการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พบว่าด้านคุณภาพของกำลังคน ยังขาดคุณลักษณะทั้งด้านความรู้และทักษะที่จำเป็น เช่น ทักษะด้านการสื่อสารทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ การใช้คอมพิวเตอร์และความรู้ด้าน IT ความรู้ด้านการบริหารจัดการ ความรู้ในการประยุกต์ใช้ตัวเลข/ทักษะคำนวณขั้นพื้นฐาน เป็นต้น รวมทั้งขาดคุณลักษณะอื่นๆ

สำคัญ เช่น การคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การแก้ปัญหาในงาน การทำงานเป็นทีม ความรับผิดชอบในงาน ความซื่อสัตย์ ความอดทน ความขยัน มีวินัย ตรงต่อเวลา มีภาวะผู้นำ

โดยหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบในการผลิตครู ได้แก่ คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ในประเทศไทยที่จะต้องกลับมาทบทวน หาแนวทางการผลิตและพัฒนาบัณฑิตครูให้ออกไปตอบสนองรับความต้องการของสังคมทั้งระดับภูมิภาคและในระดับสากล ในปี 2554 เป็นปีแรกที่เข้าสู่การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 และปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษานั้นอยู่ที่ครู ดังนั้นหัวใจของการพัฒนาคุณภาพของการศึกษาหรือคุณภาพของผู้เรียน คือ คุณภาพครู (อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ, 2554) เพื่อสนองรับต่อนโยบายการพัฒนาคุณภาพครู ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2553) จึงได้กำหนดกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา (TQF: Thai Qualifications Framework for Higher Education) เพื่อเป็นทิศทางสำหรับการผลิตครูให้กับสถาบันผลิตครูในประเทศไทยนำไปใช้พัฒนานิสิตครูให้เป็นผู้มีคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาครุศาสตร์และศึกษาศาสตร์ (หลักสูตรห้าปี) โดยได้กำหนดมาตรฐานผลการเรียนรู้ไว้ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านทักษะการจัดการเรียนรู้ ในโครงสร้างของหลักสูตรจะประกอบด้วยหมวดวิชาศึกษาทั่วไป (ไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต) หมวดวิชาเฉพาะด้าน (วิชาชีพครู ไม่น้อยกว่า 46 หน่วยกิต และวิชาเอก ไม่น้อยกว่า 78 หน่วยกิต) และหมวดวิชาเลือกเสรี (ไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต) ภารกิจที่สำคัญนอกจากจะให้ความรู้ด้านทฤษฎีในชั้นเรียนแล้ว อีกส่วนที่สถาบันผลิตครูต้องจัดให้กับนิสิตครูตามหลักสูตรคือการให้นิสิตออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพ (ฝึกสอน) ซึ่งได้กำหนดจัดให้กับนิสิตในชั้นปีที่ 5 ในวิชาประสบการณ์ภาคสนามหรือการปฏิบัติการสอนในวิชาเอก ในระยะสองภาคการศึกษาปกติรวมแล้วไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต ตามโครงการสร้างหลักสูตร ซึ่งเป็นไปตามที่คุรุสภา กำหนดเป็นเงื่อนไขเป็นเกณฑ์คุณสมบัติของผู้สำเร็จการศึกษาคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ และจะได้รับใบประกอบวิชาชีพครู

(สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2550, หน้า 128) ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นส่วนที่สำคัญ จำเป็นไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการศึกษาในภาคทฤษฎี ดังที่นักวิชาการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญจำเป็นของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูโดยสรุปว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ เป็นเสมือนสะพานเชื่อมระหว่างการนำทฤษฎี ไปสู่การปฏิบัติ และเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจนเกิดทักษะทางวิชาชีพผ่านการฝึกประสบการณ์ อันจะนำไปสู่จุดหมายปลายทาง ได้แก่การที่ผู้เรียนได้คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบริบทจริง (วิชิต สุรัตน์เรืองชัย และชลันดา พันธุ์พานิช, 2546)

จากผลการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา ของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ 57 สถาบันอุดมศึกษา รอบสอง พบว่า คณะศึกษาศาสตร์ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับพอใช้เท่านั้น และส่วนใหญ่ยังมีปัญหาในเรื่องคุณภาพบัณฑิตและงานวิจัย ส่วนหลักสูตรการเรียนการสอนนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นวิชาครุมาก ถึงอย่างไรยังพบว่าครูที่จบออกมาสอนได้ดี แต่ไม่สามารถตามวิทยาการและความก้าวหน้าได้ทัน (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2556) ด้วยตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาคนในวิชาชีพครูอันจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต และการปลูกฝังคุณลักษณะความเป็นครูให้แก่บัณฑิตในขณะที่กำลังศึกษาในสถาบันนั้นเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุด ในการเตรียมความพร้อมทั้งความรู้และการปฏิบัติเพื่อให้เกิดคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 โดยใช้กระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพที่เชื่อว่าจะเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งสำหรับสถาบันผลิตครูซึ่งต้องดำเนินการจัดประสบการณ์วิชาชีพเพื่อส่งเสริมให้นิสิตในที่สุดท้าย ก่อนจะไปสู่วิชาชีพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 และการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู
2. เพื่อพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21
3. เพื่อทดลองใช้กิจกรรมปฐมนิเทศในรูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่

21 ในกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ตามกระบวนการวิจัยและพัฒนา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 และการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู

โดยเป็นการวิจัยเอกสาร โดยมุ่งสังเคราะห์ในประเด็นสำคัญได้แก่ คุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 องค์ประกอบเป้าหมาย และกระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู สำหรับนิสิตครูตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 – 5 แหล่งข้อมูลที่ใช้ศึกษา ประกอบด้วย เอกสาร ตำรา ผลการวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 กระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูของสถาบันผลิตครู คุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ความสำคัญ จุดมุ่งหมายและกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู คุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 องค์ประกอบ และกระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู ในสถาบันอุดมศึกษาของไทยและต่างประเทศศึกษาคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 ลักษณะการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูของสถาบันผลิตครูทั้งในและต่างประเทศ

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21

ข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์ตำรา เอกสาร งานวิจัย และข้อมูลสารสนเทศ ที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 องค์ประกอบของรูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 – 5 โดยร่างรูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 นำมาตรวจสอบ โดย 3 กลุ่ม ดังนี้

2.1 กลุ่มนักวิชาการและผู้บริหาร จำนวน 3 คน ประกอบด้วย 1) นักวิชาการ ทางการศึกษา หรือเป็นผู้มีบทบาทอันเป็นที่ยอมรับในการเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการผลิตครูของประเทศไทย จำนวน 1 คน 2) ผู้แทนจากสภาคณบดีคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการ/กำหนดนโยบายการผลิตครู จำนวน 1 คน และ 3) ผู้บริหารคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ จำนวน 1 คน โดยจะพิจารณาความ

ครอบคลุมเหมาะสม ด้านทฤษฎี แนวคิด คุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 แนวทางการพัฒนาวิชาชีพที่สอดคล้องมาตรฐานและนโยบายการผลิตครูไทย

2.2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 8 คน ประกอบด้วย

1) คนบดี หรืออดีตคนบดี คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ จำนวน 4 คน 2) ผู้บริหาร หรือรองคนบดีที่ได้รับมอบหมายให้กำกับดูแลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ จำนวน 2 คน 3) อาจารย์ในระดับบัณฑิตศึกษา ด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 1 คน 4) อาจารย์ผู้มีประสบการณ์การจัดกิจกรรมพัฒนานิสิตครู ให้เกิดคุณลักษณะครูที่พึงประสงค์ 1 คน โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจะประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ โดยใช้แบบประเมินประมาณค่า 5 ระดับ ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลในการหาค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ คำนวณหาค่าความแตกต่างระหว่างควอไทล์ที่ 1 กับควอไทล์ที่ 3 โดยพิจารณาค่ามัธยฐานที่มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 3.50 และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ น้อยกว่าหรือเท่ากับ 1.50 แสดงว่าความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความสอดคล้องกัน

2.3 กลุ่มคณาจารย์สังกัดคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ที่รับผิดชอบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 122 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป G* Power เวอร์ชัน 3.1.5 กำหนดค่า effect size เท่ากับ 0.30 ค่าความคลาดเคลื่อน (α) เท่ากับ 0.05 และค่า power เท่ากับ 0.95 โดยจะประเมินความเหมาะสมของรูปแบบก่อนที่จะนำไปทดลองใช้ในขั้นตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้กิจกรรมปฐมนิเทศในรูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

ในขั้นตอนนี้ ได้ทดลองใช้กิจกรรมปฐมนิเทศในรูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาในการดำเนินกิจกรรม นำกิจกรรมในรูปแบบไปใช้กับนิสิตชั้นปีที่ 5 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ ปีการศึกษา 2556 ก่อนที่นิสิตจะออกฝึกสอน จำนวน 160 คน เนื่องจากเป็นกิจกรรมตาม

แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งให้ความสำคัญกับการสะท้อนสิ่งที่เรียนรู้จากการทำกิจกรรมต่างๆ ฉะนั้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากผลการทำกิจกรรมของนิสิตจากชิ้นงานและการเขียนสะท้อนความรู้สึกรู้สึกจากการทำกิจกรรม แล้วสรุปเป็นความเรียง ก่อนนำไปวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

สรุปผลการวิจัย

1. คุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ด้านที่ 1 ด้านความรู้ความสามารถในสาขาวิชา ประกอบด้วย 6 คุณลักษณะย่อย ได้แก่ 1) มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชา 2) มีเทคนิค วิธีการถ่ายทอดความรู้ที่หลากหลาย 3) มีทักษะการคำนวณ 4) มีความสามารถในการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย 5) รู้จักและเข้าใจผู้เรียน 6) มีความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร จัดทำแผนการสอน กิจกรรม และการประเมินผลที่สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างผู้เรียน ด้านที่ 2 ด้านการปฏิบัติตนและเห็นคุณค่าวิชาชีพครู ประกอบด้วย 7 คุณลักษณะย่อย คือ 1) เป็นผู้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ 2) มีสัมพันธที่ดีระหว่างบุคคล ทำงานเป็นทีมได้ 3) เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต และจรรยาบรรณในวิชาชีพ 4) เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ 5) รักและศรัทธาในวิชาชีพครู 6) เป็นผู้มีความมุ่งมั่นทางวิชาการ 7) ปฏิบัติตามนโยบาย ของหน่วยงาน และด้านที่ 3 ด้านสังคมพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย 5 คุณลักษณะย่อย ได้แก่ 1) มีความสามารถด้านการใช้ภาษา/การสื่อสาร 2) เป็นผู้เลือกใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม 3) เป็นผู้รอบรู้ เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทันสมัยทันเหตุการณ์ 4) มีความคิด และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ 5) มีความสามารถในการบริหารจัดการ

2. ผลการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 รูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 5 องค์ประกอบ คือ ความเป็นมาของรูปแบบแนวคิดทฤษฎีพื้นฐาน หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ และการจัดประสบการณ์วิชาชีพเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในการจัดประสบการณ์วิชาชีพเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 สำหรับนิสิตในแต่ละชั้นปี ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ ขั้นตอน เป้าหมาย

โครงการ/กิจกรรม และการประเมินผล แต่ละองค์ประกอบ มีรายละเอียด ดังนี้

ความเป็นมาของรูปแบบ

โลกในศตวรรษที่ 21 เป็นโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง และการแข่งขันสูง “ครู” ได้รับความท้าทายมากมายที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาตน และคนในชาติให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และแข่งขัน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้อนาคตของชาติเป็นคนดีมีคุณภาพ ดำรงอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง อย่างมีความสุขในสังคมหลากหลายวัฒนธรรม ฉะนั้นคนจะเป็นครู ต้องได้รับการพัฒนาส่งเสริมให้มีคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21

แนวคิดทฤษฎีพื้นฐาน

รูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 พัฒนาขึ้นบนฐานของแนวคิดทฤษฎีที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์ ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) ของเดวิด โกลบ (Kolb, D. A., 1984) เน้นการจัดประสบการณ์ให้สัมผัสได้เผชิญ ผ่านกระบวนการไตร่ตรองสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้ เกิดเป็นหลักการ สำหรับตนเองนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวปฏิบัติของตนเอง ทั้งนี้การพัฒนานิสิตในระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นวัยผู้ใหญ่ตอนต้น จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาแบบรอบด้าน ตามทฤษฎีการพัฒนา นักศึกษาของชิกเกอร์ริงและไรเซอร์ (Chickering and Reisser, 1993) หรือ Seven vectors การพัฒนานิสิตทั้ง 7 ด้าน ที่ครอบคลุมทั้งทักษะทางปัญญา จิตใจ และสังคม จนก่อเกิดเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์/เอกลักษณ์เฉพาะตน การจัดประสบการณ์วิชาชีพครูสำหรับนิสิตจะได้รับความสำเร็จจะต้องได้รับความร่วมมือจาก 3 ฝ่ายได้แก่ สถาบันผลิต โรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพ และนิสิตครู ดังนั้นเพื่อเป็นการเปิดพื้นที่ของการผสมผสานความร่วมมือ จึงได้นำแนวคิดทฤษฎีทวิปริตสันและแนวคิดพื้นที่ที่สาม (Hybridity Theory and Third space concept) ของ บาบ (Bhabha, 1994) ประยุกต์ใช้สำหรับกระบวนการผลิตครู โดย ไซเนอร์ (Zeichner, 2010) การทำงานร่วมกันของ 3 ฝ่าย จะทำบทบาทหน้าที่ของตนในลักษณะของการส่งเสริมสนับสนุน เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ในงานวิจัยนี้ เรียกลักษณะ

การผสมผสานความร่วมมือนี้ว่า Supportive system หรือระบบสนับสนุนการขับเคลื่อนกระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) เป็นแนวคิดที่นำมาใช้ส่งเสริมสนับสนุนให้การดำเนินงาน กระบวนการหรือกิจกรรมทั้งการจัดประสบการณ์วิชาชีพและการผสมผสานความร่วมมือของทั้ง 3 ฝ่าย ส่งเสริมบรรยากาศการทำงานสอดคล้องและลื่นไหล เกิดบรรยากาศในการเรียนรู้ให้มีการเปิดใจ ยอมรับและรับฟังความเห็นของผู้อื่น เพื่อร่วมกันเรียนรู้ หรือแสวงหาความรู้ใหม่ร่วมกัน

หลักการของรูปแบบ

รูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 มุ่งจัดประสบการณ์วิชาชีพ ที่จัดให้กับนิสิตตลอดระยะเวลาที่ศึกษาในหลักสูตรผลิตครู 5 ปี โดยแบ่งระยะสำหรับการจัดประสบการณ์ออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ เตรียมความพร้อมก่อนออกฝึกประสบการณ์ ระหว่างออกฝึกประสบการณ์ และระยะหลังจากการฝึกประสบการณ์ โดยแต่ละระยะจัดกิจกรรมเพื่อสอดคล้องกับการเสริมสร้างคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความสามารถในสาขาวิชา ด้านการปฏิบัติตนและเห็นคุณค่าวิชาชีพครู และด้านสังคมพหุวัฒนธรรม โดยมีส่วนร่วมของ 3 ฝ่าย คือ สถาบันผลิต นิสิตครู โรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพ และนิสิตครู

วัตถุประสงค์ มุ่งส่งเสริมคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 3 ด้าน คือ

1. ด้านความรู้ความสามารถในสาขาวิชา
2. ด้านการปฏิบัติตนและเห็นคุณค่าวิชาชีพครู
3. ด้านสังคมพหุวัฒนธรรม

การจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ขั้นตอน เป้าหมาย โครงการ/กิจกรรม และการประเมินผล มีรายละเอียด ที่จัดสำหรับนิสิตในแต่ละชั้นปี ดังนี้

ชั้นปี	ปี 1	ปี 2	ปี 3	ปี 4	ปี 5
ขั้นตอน	Professional Knowledge (PK)	School Experience 1 (SE1)	School Experience 2 (SE2)	Field Experience (FE)	Professional Preparation (PP)
เป้าหมาย	รู้จักวิชาชีพครูรอบด้าน	ส่งเสริมทักษะวิชาการและวิชาชีพ	สะท้อนประสบการณ์วิชาชีพ	เรียนรู้บทบาทครูจากการปฏิบัติ	เสริมความพร้อมวิชาการและปลูกจิตวิญญาณความเป็นครู
โครงการ/กิจกรรม	1. รู้จักวิชาชีพครูวิชาชีพ 2. ประเมินการนิเทศโรงเรียน 1 (observation)	1. ประเมินการนิเทศโรงเรียน 2 (ผู้ช่วยครู) 2. กิจกรรมครูอาสา	1. สัมมนาสะท้อนประสบการณ์ "ครูคุณภาพ" 2. ค่ายครู ศ.21	เรียนรู้จากครูวิชาชีพ (บทบาทครูผู้ช่วย)	ช่วงที่ 1 ก่อนออกฝึกประสบการณ์ 1.โครงการเตรียมความพร้อมก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพ 1.1 เสริมสร้างความมั่นใจในวิชาการ (อบรมการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และการวิจัยในชั้นเรียน) 1.2 ปลูกจิตวิญญาณความเป็นครู (ด้านวิชาชีพ) ช่วงที่ 2 ระหว่างฝึกประสบการณ์ โครงการนิเทศนิเทศ (เสวนาปัญหา/อุปสรรค สิ่งที่ต้องการเพิ่มเติม) ช่วงที่ 3 หลังการฝึกประสบการณ์ โครงการปัจฉิมนิเทศ สะท้อนประสบการณ์วิชาชีพนิเทศครู (ถอดบทเรียน)
การประเมินผล	1. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิชาชีพครู (ประเมินโดยสถาบันผลิต) 2. ประเมินตนเองด้านทัศนคติที่มีต่อวิชาชีพ/ความเข้าใจบทบาทครู (Reflective Self - Assessment)	1. ความรู้และความสามารถในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ 2. พฤติกรรมการปฏิบัติงานและการปฏิบัติงาน (ประเมินโดยครูพี่เลี้ยง) 3. ประเมินตนเองด้านทัศนคติที่มีต่อวิชาชีพ/ความตระหนักในบทบาทครู	1. ทักษะปฏิบัติในการวางแผน และจัดการเรียนรู้ (ครูพี่เลี้ยง) 2. ประเมินตนเองด้านความพร้อมในความรู้/ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน (Reflective Self - Assessment) 3. ประเมินพฤติกรรมในการปฏิบัติงาน (เพื่อนนิสิต)	1. พฤติกรรมการปฏิบัติงานและการปฏิบัติงาน (ครูพี่เลี้ยง) 2. ทักษะปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้ (ครูพี่เลี้ยง + อาจารย์นิเทศก์) 3. ประเมินตนเองเกี่ยวกับความพร้อมด้านความรู้/ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน (Reflective Self - Assessment)	ก่อนออกฝึก 1. ความพร้อมด้านวิชาการ 1.1 ผลการงานจากการอบรมทำวิจัยในชั้นเรียน 1.2 แผนการจัดการเรียนรู้ 2. ความพร้อมด้านจิตใจ (จิตวิญญาณความเป็นครู) 3. ประเมินตนเองเกี่ยวกับคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 3 ด้าน 3.1 ด้านความรู้ความสามารถในสาขาวิชา 3.2 ด้านการปฏิบัติตนและเห็นคุณค่าวิชาชีพครู 3.3 ด้านสังคมพหุวัฒนธรรม ระหว่างฝึก 1. ความสามารถในการคิด แก้ปัญหา 2. ความสามารถในการประยุกต์ทฤษฎีไปใช้ปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน หลังการฝึก 1. สรุปถอดบทเรียนจากการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ 2. ประเมินเกี่ยวกับคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 3 ด้าน (ครูพี่เลี้ยง + อาจารย์นิเทศ + นิสิตครู) 2.1 ด้านความรู้ความสามารถในสาขาวิชา 2.2 ด้านการปฏิบัติตนและเห็นคุณค่าวิชาชีพครู 2.3 ด้านสังคมพหุวัฒนธรรม

ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดประสบการณ์โดยผู้เชี่ยวชาญ 8 คน ในภาพรวมผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่ารูปแบบ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ โดยคณาจารย์สังกัดคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ที่รับผิดชอบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู ผลการประเมินพบว่ารูปแบบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

3. ผลการทดลองใช้กิจกรรมปฐมนิเทศในรูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูด้วยกิจกรรมส่งเสริมจิตวิญญาณความเป็นครูโดยใช้กระบวนการตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของกิจกรรมเพื่อ

เตรียมความพร้อมด้านจิตใจ มีความมั่นใจ ตระหนักในบทบาทของครู ก่อนที่นิสิตจะออกไปฝึกประสบการณ์ เป็นการส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในด้านการปฏิบัติตนและเห็นคุณค่าวิชาชีพครู ประเมินผลด้วยการส่งเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการที่นิสิตสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้ (Reflection) และการเขียนอิสระ (Free Writing) ข้อมูลที่ได้นำมาสังเคราะห์เชิงเนื้อหาผลการทดลองใช้กิจกรรมพบว่ากิจกรรมส่งเสริมจิตวิญญาณความเป็นครูโดยใช้กระบวนการตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สามารถนำมาใช้ในกิจกรรมเตรียมความพร้อมด้านจิตใจให้กับนิสิตได้ นิสิตเกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่การเป็นครูดี เมื่อจิตวิญญาณความเป็นครูถูกปลุกกระตุ้น จะพบว่าความมุ่งมั่นและปณิธานที่จะออกไปเป็นครูที่ดีของนิสิตจะเกิดขึ้น สำหรับการประเมินความพึง

พอใจของนิสิตมีต่อการจัดกิจกรรมตามโครงการ ในภาพรวมนิสิตมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

จากการศึกษาผลการวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 มีประเด็นที่น่าสนใจอภิปรายผล ดังนี้

1. คุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ขององค์กรสถาบัน ผลิตครู และตามทัศนะนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ พบว่า ได้คุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความสามารถในสาขาวิชา ด้านการปฏิบัติงานและเห็นคุณค่าวิชาชีพครู ด้านสังคมพหุวัฒนธรรมซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของการพัฒนาวิชาชีพครูในศตวรรษที่ 21 (Professionalism in Teaching for the 21st Century) ที่เสนอโดย Partnership for 21st Century Skills (2002) ของสหรัฐอเมริกาที่มีความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ เอกชน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมาร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาคนและครูในศตวรรษที่ 21 โดยสรุปทิศทางการพัฒนาจะให้ความสำคัญ ใน 2 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่มีประเด็นย่อย 2 ประเด็น คือ ความรู้ในสาขาวิชาเอก และความเข้าใจความแตกต่างระหว่างผู้เรียน ด้านผลลัพธ์การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 แบ่งออกเป็น 9 ข้อย่อย ได้แก่ ผู้ประสานงานที่ดี ผู้มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวได้ ผู้สื่อสารที่ดี ผู้มีความรู้และใช้เทคโนโลยี มีความรอบรู้เท่าทันโลก นักคิดวิเคราะห์ นักแก้ปัญหา มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถเรื่องการเงิน และในบริบทของประเทศไทย มีการกำหนดกรอบแนวทางการพัฒนาครูเช่นกัน ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ (2554) เรื่องมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาครุศาสตร์และสาขาศึกษาศาสตร์ (หลักสูตรห้าปี) โดยได้กำหนดมาตรฐานผลการเรียนรู้ 6 ด้าน ที่สอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF) พ.ศ. 2552 เพื่อให้คุณภาพของบัณฑิตในแต่ละสถาบันมีมาตรฐานใกล้เคียงกัน ในทัศนะของนักวิชาการศึกษาทั้งในและต่างประเทศที่กล่าวถึงคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 พบว่า นอกจากจะให้ความสำคัญกับด้านความรู้ความสามารถเฉพาะสาขาวิชา และ ด้านการปฏิบัติงาน แล้วทักษะด้านสังคมยังเป็นอีกหนึ่งทักษะที่คนในศตวรรษที่ 21 ต้องถูกปลูกฝังเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข มีการเตรียมความพร้อมทั้งด้าน

ชีวิต และการทำงาน ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงและแข่งขันสูงในอนาคต (Roy Singh, Raja, 1991, Engauge, 2003, Bernie Trilling and Charles Fadel, 2009) การพัฒนามิตติด้านจิตวิญญาณ เชื่อว่าจะเป็นแรงสมานสังคมเข้าไว้ด้วยกัน (ประเวศ วะสี, 2553, หน้า 93) ด้วยเหตุนี้ การปลูกฝังคุณลักษณะครูในอนาคตของประเทศสิงคโปร์ จึงให้ความสำคัญกับการสร้างคุณค่าในวิชาชีพ (value) ให้เกิดกับคนที่จะไปเป็นครูในอนาคต ในปี ค.ศ. 2009 สถาบันผลิตครูของประเทศสิงคโปร์ หรือ National Institute of Education: NIE จึงได้พัฒนารูปแบบชื่อว่า “A Teacher Education Model for the 21st Century” มาใช้ในกระบวนการผลิตครู เพื่อให้บัณฑิตออกไปเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาคนของประเทศให้เกิดคุณภาพเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 สำหรับประเทศไทย เข้าสู่ยุคของการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561) มีเจตนารมณ์ที่จะพัฒนา “ครู” อย่างเป็นรูปธรรม เพราะครูถือว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า เป็นบุคคลสำคัญในกระบวนการปฏิรูปการศึกษา เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน สามารถเผชิญสถานการณ์ต่างๆ ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551, คำนำ)

2. ผลการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 พบว่าได้องค์ประกอบของรูปแบบ คือ ความเป็นมาของรูปแบบ แนวคิดทฤษฎีพื้นฐาน หลักการ วัตถุประสงค์ และการจัดประสบการณ์วิชาชีพเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในด้านจัดประสบการณ์วิชาชีพเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 มีกิจกรรมในการพัฒนานิสิตแต่ละชั้นปี คือ ชั้นปีที่ 1 รู้จักวิชาชีพครูรอบด้าน (Professional Knowledge) ชั้นปีที่ 2 ส่งเสริมทักษะวิชาการและวิชาชีพ (School Experience) 1) ชั้นปีที่ 3 สะท้อนประสบการณ์วิชาชีพ (School Experience) 2) ชั้นปีที่ 4 เรียนรู้บทบาทครูจากการปฏิบัติ (Field Experience) ชั้นปีที่ 5 เสริมความพร้อมวิชาการ และปลูกจิตวิญญาณความเป็นครู (Professional Preparation) ในระหว่างศึกษาเพื่อสังเคราะห์กระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของสถาบันผลิตครูทั้งในและต่างประเทศ เพื่อการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21

ผู้วิจัยพบประเด็นเพิ่มเติม จึงขอเสนอรายรายละเอียด ประเด็นที่ค้นพบ ดังนี้

2.1 ประเด็นความสอดคล้อง

2.1.1 ประสพการณ์ที่จัดให้กับนิสิตในรูปแบบของกิจกรรม/โครงการเพื่อเป็นการส่งเสริมคุณลักษณะครูที่พึงประสงค์ของแต่ละสถาบัน มีทั้งที่จัดโดยส่วนกลาง ได้แก่ มหาวิทยาลัย คณะต้นสังกัด และหน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

2.1.2 การส่งเสริมคุณลักษณะด้านวิชาการ เป็นบทบาทความรับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชาตามโครงสร้างหลักสูตร ที่นิสิตต้องบรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ภายใต้กรอบมาตรฐานที่กำหนด ในส่วนที่เป็นการส่งเสริมคุณลักษณะด้านวิชาชีพ การสร้างจิตสำนึก และจิตวิญญาณความเป็นครู ส่วนหนึ่งจะปรากฏในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพครู ทั้งที่เป็นวิชาชีพครูบังคับ และวิชาชีพครูเลือก โดยลักษณะกิจกรรมจะจัดเป็นงานที่รับผิดชอบมอบหมายให้ปฏิบัติเพิ่มเติม เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลการเรียนการสอนในรายวิชานั้นๆ ในบทบาทของหน่วยที่รับผิดชอบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู จะมีโครงสร้างกิจกรรมหลักที่ จัดให้แก่ นิสิตที่จะออกฝึกประสบการณ์ โดยมีโครงการหลัก 3 โครงการ ได้แก่ โครงการปฐมนิเทศนิสิตก่อนออกฝึกประสบการณ์ โครงการมัชฌิมนิเทศนิสิตระหว่างออกฝึกประสบการณ์ และโครงการปัจฉิมนิเทศ นิสิตหลังเสร็จสิ้นการออกฝึกประสบการณ์ สอดคล้องกับผลการวิจัยของรักชนก โสภานิต (2554) ที่พบว่ารูปแบบการเตรียมความพร้อมการฝึกประสบการณ์วิชาชีพสำหรับนิสิตสาขาการจัดการท่องเที่ยว มุ่งพัฒนานิสิตให้มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ตลอดจนมีความสามารถในการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ในด้านการเตรียมความพร้อม มีการเตรียมความพร้อมในคุณสมบัติ 3 ด้าน ได้แก่ คุณสมบัติด้านทัศนคติ คุณสมบัติด้านลักษณะนิสัย และคุณสมบัติด้านความรู้และทักษะ โดยขั้นตอนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้จะมีทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน นอกจากนี้ วรรณทิพา รอดแรงคำ และภาวิณี ศรีสุขวัฒนานนท์ (2550) ได้กล่าวว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนิสิตต้องมีผู้คอยสังเกต ให้คำแนะนำและช่วยเหลือด้านการสอน ตลอดระยะเวลาที่ทำการฝึกประสบการณ์วิชาชีพอยู่ในโรงเรียน และผู้ที่ทำหน้าที่นี้เทศ

ในโรงเรียนคืออาจารย์พี่เลี้ยง เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการช่วยให้การฝึกประสบการณ์สำเร็จบรรลุตามเป้าหมาย ทั้งส่งเสริมพัฒนาความสามารถด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม อารมณ์ และมีความคิดริเริ่ม นอกจากนี้ ยังมีอาจารย์นิเทศก์ทำหน้าที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน เนื่องจากเป็นผู้ที่สถาบันผลิตครูมอบหมายให้เป็นตัวแทนทำหน้าที่ร่วมกับโรงเรียน อาทิ การชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ นโยบายเกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ตลอดจนการดูแลนิสิต นิเทศให้คำปรึกษา ช่วยเหลือให้มีพัฒนาการในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และสามารถเป็นครูที่ดี มีสมรรถภาพของครูโดยครบถ้วน ภายหลังการฝึกประสบการณ์ ยังมีหน้าที่ในการติดตามประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพด้วย

2.1.3 ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลการฝึกประสบการณ์ของนิสิตหลังจากสิ้นสุดการออกฝึกประสบการณ์ บทบาทการประเมินหลักจะมอบให้กับครูพี่เลี้ยง และอาจารย์นิเทศก์ โดยมีมิติการประเมิน 2 ด้าน คือ ด้านวิชาการ และด้านพฤติกรรม การปฏิบัติตน สอดคล้องกับ นิคม ดังคะพิภพ (2543) ได้เสนอรูปแบบการประเมินการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูภาคสนาม ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบใน 3 มิติ ได้แก่ มิติสมรรถนะ วิชาชีพ ประกอบด้วยภารกิจ 6 ด้าน ได้แก่ งานสอน งานธุรการ งานกิจการนักเรียน งานให้คำปรึกษานักเรียน งานพัฒนาสังคม และงานพัฒนาตนเอง มิติบทบาทจะเริ่มตั้งแต่ นิสิตเริ่มเข้าสู่โรงเรียนจนสิ้นสุดการฝึกประสบการณ์ โดยบทบาทที่นิสิตต้องปฏิบัติจากความซับซ้อนน้อยไปสู่ภารกิจที่มีความซับซ้อนมาก ได้แก่ บทบาทผู้ช่วยครู บทบาทครูผู้ช่วย บทบาทครู และบทบาทพัฒนาวิชาชีพ มิติด้านบทบาทจะจัดในลักษณะชุดของประสบการณ์ที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มิติประเมิน เป็นกระบวนการเชิงระบบในการกำหนดค่าน้ำหนักของผู้ทำการประเมิน การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ระบบการเตรียมสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ และตัดสินใจผลเมื่อสิ้นสุดโครงการ สอดคล้องกับระบบการประเมินการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน-เมดิสัน ประเทศสหรัฐอเมริกา (2011) ที่กล่าวถึงบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการฝึกประสบการณ์ ทั้ง 3 ฝ่าย ได้แก่ อาจารย์นิเทศก์จากสถาบันผลิต (University supervisor) อาจารย์พี่เลี้ยงในโรงเรียนฝึกประสบการณ์ (Cooperating Teacher) และนิสิตครู (Student Teacher)

โดยมีกระบวนการประเมินแบบต่อเนื่องโดยจะให้ความสำคัญกับ ด้านการจัดการเรียนการสอนในสาขาวิชาเฉพาะ ด้านพัฒนาการของนิสิต วิเคราะห์หาจุดแข็งจุดอ่อนตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการฝึกประสบการณ์ ก่อนจะตัดสินผลการออกฝึกประสบการณ์ ทั้งนี้ การประเมินจะประเมินตามตัวชี้วัดมาตรฐานการปฏิบัติสำหรับนิสิตครู (Teacher Education Standards & Performance Indicators) ซึ่งใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

2.2 ประเด็นความแตกต่างของการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู

2.2.1 ในสถาบันผลิตครูของต่างประเทศจัดประสบการณ์ให้นิสิตครูไปออกไปฝึกประสบการณ์ในโรงเรียนทั้งที่เป็นโรงเรียนสังกัดของรัฐบาล และเอกชน ให้นิสิตมีประสบการณ์การจัดการเรียนการสอนทุกระดับการศึกษา ตั้งแต่อนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา การจัดการศึกษามีทั้ง การจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาพิเศษ ตลอดจนให้นิสิตได้มีโอกาสเลือกที่จะไปฝึกประสบการณ์เพิ่มเติมในสิ่งที่นิสิตมีความสนใจ หรือสิ่งที่นิสิตเห็นสมควรนำไปใช้ประโยชน์สำหรับการวิจัยในการศึกษาต่อของนิสิตในระดับที่สูงขึ้น

2.2.2 ความร่วมมือในรูปแบบต่างฝ่ายต่างเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน ในประเทศฟินแลนด์นิสิตที่ออกไปฝึกสอนนอกจากจะปฏิบัติหน้าที่สอนร่วมกับครูพี่เลี้ยง และสอนร่วมกับเพื่อนนิสิตแล้ว โรงเรียนที่นิสิตออกไปฝึกสอนยังจัดโครงการพิเศษ อาทิ การบรรยายหรือการสัมมนา และการสอนงานในโรงเรียนให้แก่นิสิตที่ออกฝึกสอนทุกคน เพราะเมื่อนิสิตมีความเข้มในวิชาการและมีคุณลักษณะของการเป็นครูที่ดี คุณภาพของการจัดการศึกษาก็จะลงไป สู่แก่นักเรียนที่นิสิตสอนด้วยในมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน ประเทศสหรัฐอเมริกา มีการศึกษาบทบาทความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาวิชาชีพครูทั้ง 3 ฝ่าย อย่างเป็นระบบ นั่นคือการนำแนวคิดทวิปริตส์ และการเรียนรู้ในพื้นที่ที่สาม เป็นรูปแบบความร่วมมืออีกหนึ่งลักษณะ โดยลงศึกษาในพื้นที่แต่ละฝ่ายมีความเกี่ยวเนื่องที่เรียกว่า พื้นที่ที่สาม เป็นการเปิดพื้นที่ของการเรียนรู้ ลักษณะการผสานความร่วมมือให้เกิดเป็นรูปธรรม สร้างบทบาทที่ชัดเจน และมีเป้าหมายเดียวกันคือ การพัฒนานิสิตครูให้เป็นครูที่มีคุณภาพ ความร่วมมือจะดำเนินการไปจนสิ้นสุดกระบวนการคือ อาจารย์นิเทศก์จาก

สถาบันผลิต (University supervisor) และอาจารย์พี่เลี้ยงในโรงเรียนฝึกประสบการณ์ (Cooperating Teacher) จะมาประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณา ตัดสินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนิสิตว่าผ่านหรือไม่ผ่าน

2.2.3 การจัดประสบการณ์ให้กับนิสิตของประเทศสิงคโปร์ อเมริกา และฟินแลนด์ เป็นลักษณะประสบการณ์ที่เน้นให้นิสิตเผชิญสถานการณ์ในบริบทจริง ตั้งแต่ชั้นปีแรก จนก่อนที่จะออกฝึกประสบการณ์จริงในชั้นปีสุดท้ายของการศึกษา โดยจัดประสบการณ์ที่มีความซับซ้อนจากน้อยไปมาก และเป็นประสบการณ์ที่จัดให้มีความเชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกัน มีการสะท้อนประสบการณ์ในรูปแบบของการสัมมนาประเด็นการฝึกประสบการณ์ เป็นระยะ เช่น จัดประชุมสัมมนาย่อย หรือมอบหมายการจัดนิทรรศการเสนอผลการฝึกประสบการณ์ในระยะต่างๆ และการประชุมสัมมนาในช่วงสุดท้ายหลังจากสิ้นสุดการฝึกประสบการณ์ ก่อนสรุปเป็นองค์ความรู้ หรือนำไปพัฒนาแนวทางของการปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.3 ข้อสังเกตจากผลการวิจัย และประเด็นศึกษาเพิ่มเติมของผู้วิจัย

2.3.1 ด้านการสังเคราะห์คุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 การส่งเสริมคุณลักษณะครู ของสถาบันผลิตครูในแถบเอเชียเน้นในเรื่องของการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมคุณค่าในวิชาชีพ (value) ที่เห็นอย่างชัดเจนคือ ประเทศสิงคโปร์ National Institute of Education: NIE ซึ่งให้ความสำคัญกับคุณค่าในวิชาชีพ เพื่อเป็นแก่นสำหรับการพัฒนาผลิตบัณฑิตครูให้มีคุณภาพ โดย NIE ได้สร้างรูปแบบของการพัฒนาครู ชื่อว่า “A Teacher Education Model for the 21st Century” เพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 มาตั้งแต่ปี 2009 โดยมีพื้นฐานแนวคิดว่า “Quality Teacher = Quality Education” (Goh Chor Boon., 2009)

2.3.2 ผลการทดลองใช้กิจกรรมปฐมนิเทศในรูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในกิจกรรมเตรียมความพร้อมการก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู การทดลองใช้กิจกรรมปฐมนิเทศในรูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในกิจกรรมเตรียมความพร้อมการก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู โดยนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการจัดกิจกรรม ให้กับนิสิตชั้นปีที่ 5 ที่กำลังจะออกฝึกสอน ใน

ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 สังกัดคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ จำนวน 160 คน กิจกรรมมีจุดมุ่งหมายเพื่อปลูกจิตวิญญาณความเป็นครูให้กับนิสิต เป็นการเตรียมความพร้อมด้านจิตใจ ซึ่งเป็นอีกส่วนที่สำคัญสำหรับการปรับตัวในสถานะใหม่และบริบทของโรงเรียนคือบริบทจริงที่นิสิตต้องออกไปเผชิญ มีผลจากการทดลองใช้กิจกรรม และข้อสังเกตเพิ่มเติมของผู้วิจัย มีดังนี้

2.3.3 ผลจากการทดลองใช้กิจกรรม พบว่านิสิตมีความพร้อมด้านจิตใจในการออกไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพมากขึ้น โดยเปรียบเทียบกับประสบการณ์ตนเองในช่วงแรกของการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งนิสิตยังประเมินตนเองว่ามีความพร้อมน้อย ยังมีความกังวล และกลัวการเปลี่ยนแปลงที่ตนเองกำลังจะเผชิญ แต่หลังจากการเข้าร่วมกิจกรรม สังเคราะห์งานเขียนอิสระของนิสิต พบว่า นิสิตส่วนใหญ่ตระหนักในบทบาทหน้าที่ครูที่ดี และกิจกรรมได้สะท้อนถึงจิตวิญญาณความเป็นครูในตัวของนิสิตได้ถูกดึงออกมาโดยใช้กระบวนการจิตตปัญญาศึกษา จากคำที่นิสิตได้สะท้อนผ่านการเขียน และคัดเลือกออกมาแล้วจะพบคำซ้ำๆ กัน อาทิ ความเป็นครู จิตวิญญาณความเป็นครู ปลูก/ปลุกจิตวิญญาณความพร้อม ครูที่ดี ศรัทธา ความพร้อม สมานใจ จิตใจ ซึ่งคำต่างๆ เหล่านี้ ในกิจกรรมตามกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา เป็นการแสดงให้เห็นว่านิสิตเกิดความตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ของตนเอง และมีความพร้อมด้านจิตใจซึ่งเป็นไปตามจุดประสงค์ของกิจกรรมที่จัดขึ้น สำหรับการประเมินความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อการจัดกิจกรรม พบว่า ในภาพรวมนิสิตมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการได้เทคนิควิธี ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งนิสิตสามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการออกฝึกประสบการณ์ในโรงเรียนต่อไปได้

2.3.4 ข้อสังเกตเพิ่มเติมของผู้วิจัย จากผลการทดลองใช้กิจกรรมปฐมนิเทศในรูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในกิจกรรมเตรียมความพร้อมการก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูโดยใช้กระบวนการจัดกิจกรรมตามแนวจิตตปัญญาศึกษา เพื่อปลูกกระตุ้นจิตวิญญาณความเป็นครู พบว่า ในต่างประเทศ มีมหาวิทยาลัยนาโรปะ และมหาวิทยาลัยบราวน์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ที่จะเน้นพัฒนาบัณฑิตจากด้านใน หรือแม้แต่ใช้ในการพัฒนาคนที่เป็นครูอยู่แล้ว ได้เพิ่มพูนคุณค่า

วิชาชีพโดยการพัฒนามิตินด้านจิตวิญญาณ โดยผ่านกิจกรรมแนวจิตตปัญญาศึกษา ในรูปแบบของกิจกรรมหลักสูตร และการฝึกอบรม สำหรับในบริบทของประเทศ ไทย ของการนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาใช้ในวงการศึกษา พบว่า มีการริเริ่มนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาใช้ในการกระบวนการจัดกิจกรรมพัฒนาด้านในของผู้เรียน จนลงไปสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้อาหิ มหาวิทยาลัยมหิดล จนกลายเป็นเครือข่ายจิตตปัญญาศึกษา และอีกมากมายที่แตกแขนงขยายความรู้ โดยใช้แนวจิตตปัญญาศึกษาเป็นฐานคิดสำหรับการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพจากด้านใน หรือที่เรียกว่ามนุษย์ที่สมบูรณ์ (Humanize Education) โดยความร่วมมือของเครือข่ายยังคงวิจัยพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา การฝึกอบรมกระบวนการ และการวิจัยในสาขาอื่นที่ต่อยอดความรู้เดิม เพื่อเป็นอีกข้อยืนยันในเชิงวิชาการว่าจิตตปัญญาศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ให้เวลาได้ใคร่ครวญ ตกผลึกทางความคิด ก่อนนำไปสู่การเกิดความเปลี่ยนแปลงระดับกระบวนการทัศน์

2.3.5 ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้สังเกตแบบมีส่วนร่วม ได้สังเกตพบความเปลี่ยนแปลงนอกเหนือจากการที่นิสิตได้สะท้อนสิ่งที่ตนได้เรียนรู้ นั่นคือการที่ผู้วิจัยพบว่าทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปของนิสิตจากเดิมที่นิสิตมีความคิดกับวิชาชีพไปในเชิงลบ ผ่านการร่วมกิจกรรมด้วยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา นิสิตได้รับฟังเรื่องเล่าจากเพื่อนนิสิต ทำให้นิสิตเกิดการเปลี่ยนมุมมองในมุมมองตนเองที่เปลี่ยนไป แสดงให้เห็นว่านอกจากการที่นิสิตจะเรียนรู้จากเรื่องราวที่ตนได้มีประสบการณ์ การที่ตนเองเผชิญมาแล้ว การได้รับฟังเรื่องเล่าอื่นๆ อย่างใคร่ครวญ มีสติอยู่กับปัจจุบันขณะ เมื่อเรื่องราวรอบตัวที่รับฟังนั้นผ่านเข้ามาไปกระทบประสบการณ์เดิมที่นิสิตมี สามารถช่วยให้นิสิตค่อยๆ ปรับมุมมอง และเปลี่ยนมุมมองของตนที่มีต่อวิชาชีพจากที่เป็นลบค่อยๆ เปลี่ยนไปในเชิงบวกได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิลักษณ์ ขยันกิจ (2553, หน้า 30) ที่กล่าวว่า ในกระบวนการจัดกิจกรรมตามแนวจิตตปัญญาศึกษา การใคร่ครวญ หรือ Contemplation ถือเป็นเรื่องสำคัญของการจัดกระบวนการเรียนรู้ คือ การจัดพื้นที่ให้ผู้เรียนได้ทบทวนและสะท้อนการเรียนรู้ต่อประสบการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นระยะ ทั้งการแลกเปลี่ยนในวงสนทนา และการเขียนบันทึกสะท้อนการเรียนรู้ สิ่งที

คาดหวังให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน คือ การก้าวพ้นตัวตน (transcendence) กล่าวคือ ผู้สอนพยายามสอดแทรกประสบการณ์ของการเข้าถึงปัญญาที่มีใช้การคิดแบบเป็นเหตุเป็นผล หากเป็นปัญญาของการรู้ด้วยใจ การรู้จากความว่าง ซึ่งเกิดขึ้นในสภาวะที่ผ่อนคลาย ไม่คาดหวัง การรู้เช่นนี้นำมาซึ่งการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง เป็นปัญญาที่เห็นความเชื่อมโยงของชีวิตและวิชา เมื่อเข้าใจตนเองก็จะเข้าใจผู้อื่นและสามารถเชื่อมโยงได้กับวิชาชีพในการเป็นครูที่ดีขึ้น เกิดมุมมองใหม่ในการมองตนเองและโลกรอบตัว นอกจากนี้ การเรียนรู้ผ่านเรื่องราวและประสบการณ์ของผู้อื่นรอบข้าง ช่วยให้เราได้เรียนรู้ และเกิดมุมมองใหม่ๆ

2.4 ประเด็นค้นพบเพิ่มเติมที่ได้จากงานวิจัย

ในระหว่างการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 โดยอาศัยการสร้างจากทฤษฎีแนวคิด 4 ทฤษฎีแนวคิด ตามที่แสดงรายละเอียดในรูปแบบฯ และการอธิบายความเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่นำมาพัฒนารูปแบบนั้น พบว่า การนำทฤษฎีทวิปริตทัศน์ (Hybridity Theory) และแนวคิดการเรียนรู้ในพื้นที่ที่สาม (Third space concept) ของบhabha (Bhabha, 1994) และนำมาใช้ ในทางการศึกษา และการฝึกหัดครู ในอเมริกา โดย Zeichner ในปี 2010 พบว่า เมื่อนำมาอธิบายขยายความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานร่วมกันของ 3 ฝ่าย ได้แก่ สถาบันผลิต โรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู และนิสิตครู ที่จำเป็นต้องทำงาน หรือผสานความร่วมมือกัน จากการศึกษาสังเคราะห์กระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู ทั้งของประเทศไทย หรือต่างประเทศ ล้วนแล้วแต่มีการทำงานร่วมกันของทั้ง 3 ฝ่ายนี้ จึงจะสามารถนำไปสู่ความสำเร็จ ตามเป้าหมายของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูได้ แต่ลักษณะ วิธีการทำงาน หรือรูปแบบการผสมผสานความร่วมมือ ยังไม่ได้ถูกนำเสนอในลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการทำงานภายในของ 3 ฝ่ายนี้อย่างชัดเจน ส่วนใหญ่มีการกำหนดบทบาทของแต่ละฝ่ายไว้ในเอกสาร/คู่มือ เท่านั้น แต่เมื่องานวิจัยนี้ได้นำแนวคิดทฤษฎีทวิปริตทัศน์ และ การเรียนรู้พื้นที่ที่สาม ทำให้สามารถนำมาซึ่งการสังเกตภาพ และอธิบายการทำงานได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น นำไปสู่การได้มาซึ่งสิ่งใหม่สำหรับงานวิจัยนี้ คือ Supportive system หรือระบบสนับสนุนการขับเคลื่อนกระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู ซึ่งมีระบบการทำงาน มีการกำหนดบทบาทที่เกี่ยวเนื่องกับการทำงานกับ

การจัดประสบการณ์วิชาชีพครู มีการกำหนดเป้าหมายของการผสมผสานความร่วมมือร่วมกัน (Statement of expectation) อย่างไรก็ตาม Supportive system หรือระบบสนับสนุนการขับเคลื่อนกระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู เป็นเพียงสิ่งที่ผู้วิจัยได้ค้นพบระหว่างการศึกษาวิจัย เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 จากการเชื่อมโยงด้วยการนำทฤษฎีทวิปริตทัศน์ และการเรียนรู้ในพื้นที่ที่สาม มาศึกษาเพื่อลดช่องว่าง ความทับซ้อนของบทบาทหน้าที่ และความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของผู้เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ที่เพิ่งริเริ่มนำมาใช้ในการศึกษานี้เท่านั้น แต่ข้อค้นพบใหม่ที่ได้นี้ ทำให้ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่า หากจะมีการนำระบบสนับสนุนการขับเคลื่อนกระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูไปใช้ให้เป็นเห็นรูปธรรม จะสามารถช่วยส่งเสริมและพัฒนากระบวนการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นจากพลังสามประสาน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ควรส่งเสริมการนำรูปแบบการจัดประสบการณ์ วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 เพื่อการเตรียมความพร้อมให้กับนิสิตครู โดยอาจนำไปเป็นแนวทางสำหรับการทบทวนกิจกรรมที่ได้ดำเนินการอยู่แล้ว หรืออาจเห็นแง่มุมอื่นอันอาจเกิดจากบริบทที่แตกต่างกับพื้นที่วิจัยในครั้งนี้ ซึ่งจะเป็นผลดีสำหรับการนำเสนอเป็นนโยบายสำหรับการพัฒนาวิชาชีพครู กับบทบาทที่สำคัญของครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ในการผลิตบัณฑิตให้พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะ สำหรับการนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้

รูปแบบที่พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นจากการศึกษาและเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎี ประกอบกับการวิจัยเอกสารด้านคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 เพื่อดูแลแนวโน้มความเป็นไปได้ที่จะพัฒนารูปแบบการฝึกประสบการณ์เพื่อเป็นข้อค้นพบหนึ่งในเชิงนโยบาย ยังมีได้ศึกษาครอบคลุมสถาบันผลิตครูทุกสถาบันของประเทศไทย อาจส่งผลให้ผู้นำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้ อาจมีบริบท และ/หรือ ความต่างในบริบทกับพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยนี้ ซึ่งผู้จะนำไป

ประยุกต์ใช้ ควรมีการศึกษาความพร้อมของสถาบัน ในประเด็น ต่อไปนี้

2.1 คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ที่มีแนวทางการจัดกิจกรรมเช่นงานวิจัยนี้ ควรนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้สำหรับการพิจารณาปรับปรุง หรือพัฒนากิจกรรมหรือโครงการที่จะส่งเสริมคุณลักษณะนิสัยครูให้เป็นผู้ที่มีทักษะครูในศตวรรษที่ 21 ทั้งนี้ กิจกรรม/โครงการที่จะนำมาจัดเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะทั้ง 3 ด้าน สามารถปรับเปลี่ยน ประยุกต์ ตามบริบทของตนเองได้ เพื่อให้เกิดความขัดแย้ง หรือนำไปสู่การเกิดผลกระทบเชิงระบบระหว่างรูปแบบเดิมที่ใช้อยู่ กับรูปแบบใหม่ที่เป็นผลจากการวิจัยและพัฒนาฉบับนี้ ส่วนการนำไปใช้ แต่ละสถาบันสามารถพิจารณา ดูความต้องการจำเป็นในการพัฒนา ซึ่งอาจพบว่าแต่ละสถาบันมีความต้องการจำเป็นที่จะส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ให้กับนิสิตในแต่ละด้านอาจมีความแตกต่างกัน กิจกรรม/โครงการที่นำมาปรับใช้อาศัยการศึกษา สังเคราะห์มาจากกิจกรรม/โครงการที่แต่ละสถาบันดำเนินการเป็นหลักในการจัดประสบการณ์วิชาชีพให้กับนิสิตครู

2.2 การทำความเข้าใจกับแนวคิดทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีทวีปริทัศน์ (Hybridity Theory) และการเรียนรู้ในพื้นที่ที่สาม (Third space concept) มีการเริ่มนำมาใช้กับวงการผลิตพัฒนาครูในสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 2010 ฉะนั้น ข้อค้นพบ และองค์ความรู้ที่เกิดขึ้น จากการนำแนวคิดทฤษฎีทั้งสองมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะนิสัยครู ยังคงต้องการการศึกษาเพิ่มเติมในแง่มุมอื่น เพื่อขยายความรู้ให้กว้างขึ้น ตลอดจนสามารถยืนยันความเชื่อมโยงสัมพันธ์ ที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยครู โดยอาศัยพลังสามประสาน ได้แก่ สถาบันผลิต โรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู และนิสิตครู

2.3 เนื่องจากการจัดกิจกรรมโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ต้องอาศัยกระบวนการ หรือผู้ดำเนินกิจกรรม ต้องอาศัยผู้ที่มีศิลปะในการเหนี่ยวนำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถที่จะมีความรู้สึกร่วม ติดตาม จนไปถึงจุดมุ่งหมายของกิจกรรมที่จัดขึ้น ซึ่งมีความหลากหลายปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ที่ไม่อาจคาดเดาได้ในบางเวลา จึงให้ความสำคัญกับการเลือกผู้ที่จะมาทำหน้าที่กระบวนการก่อนการดำเนินกิจกรรม ควรมีการประชุมหารือ ทำความเข้าใจ ระหว่างผู้ดำเนินกิจกรรม กับผู้จัดโครงการในเรื่อง

เป้าหมายของกิจกรรม ขั้นตอนการทำกิจกรรม ตลอดจนการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ตลอดกิจกรรม เพื่อให้กิจกรรมที่จัดมีความลื่นไหล ต่อเนื่อง เป็นไปตามกระบวนการจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา หรือ 7C's

2.4 การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในงานวิจัยฉบับนี้ ยังมิได้มีการประเมินผลการใช้รูปแบบทั้งระบบ เนื่องจากยังไม่สามารถนำไปทดลองใช้กับนิสิตตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 – 5 จนสิ้นสุดครบทั้งกระบวนการ จึงมีการแสดงผลเฉพาะในส่วนที่นำไปทดลองใช้ ได้แก่ กิจกรรมปฐมนิเทศในรูปแบบการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู แต่ผลที่ได้จากการนำกิจกรรมไปทดลองใช้ ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นแนวทางความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ที่มีบริบทที่คล้ายคลึงกันกับพื้นที่วิจัยในครั้งนี้ สำหรับสถาบันผลิตครูที่จะนำรูปแบบไปใช้ หากจะมีการติดตามผลการ ส่งเสริมคุณลักษณะนิสัยครูในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 3 ด้าน หลังจากสิ้นสุดในแต่ละชั้นปี เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และความคงอยู่ของคุณลักษณะในตนนิสิตครู ตลอดจนมีการประเมินผลการใช้รูปแบบทั้งระบบ จะเกิดเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนาต่อยอด การวิจัย และจะช่วยยืนยันประสิทธิภาพของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นจากงานวิจัยฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์เพิ่มมากยิ่งขึ้นอีกประการหนึ่งด้วย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

เพื่อให้งานวิจัยในครั้งนี้เกิดประโยชน์ต่อผู้สนใจที่จะนำรูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูไปใช้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะแง่มุมเพิ่มเติม ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมคุณลักษณะครูด้านการส่งเสริมคุณค่าวิชาชีพครูให้รอบด้าน อาจไม่จำเพาะเพียงครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ แต่หากเป็นผู้ทำหน้าที่สอนในระบบการศึกษาอื่นๆ การส่งเสริมเพิ่มคุณค่าในวิชาชีพสำหรับผู้ที่มิมีหน้าที่อบรมสั่งสอน ถ่ายทอดวิชาความรู้ ยังคงมีความน่าสนใจที่จะศึกษา เพื่อให้ได้มุมมองที่หลากหลาย และเป็นฐานคิดของการพัฒนาวิชาชีพครูที่ขยายวงกว้างมากยิ่งขึ้น

2. ควรมีการศึกษาวิจัยต่อยอดในเรื่องการนิเทศติดตามผล เพื่อทราบถึงความสม่ำเสมอของคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 3 ด้าน ของนิสิต เพื่อจะได้นำข้อมูลไปพัฒนาแนวทางหรือรูปแบบกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของนิสิต และผู้ใช้บัณฑิต

3. มีความน่าสนใจที่จะศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการประเมินผลการจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ครบทั้งระบบ

4. มีความท้าทายที่จะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการประสานความร่วมมือของพลังสามประสาน ได้แก่ สถาบันผลิต โรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครู และนิสิตครู ที่มีต่อการส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ว่ามีรูปแบบวิธีการทำงาน เพื่อส่งเสริมนิสิตครูให้มีคุณลักษณะตามที่ประสงค์ได้อย่างไร ในรูปแบบใด

5. รูปแบบจัดประสบการณ์วิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 เป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นจากการศึกษาและเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎี ประกอบกับการวิจัยเอกสารด้านคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ของสถาบันที่มีบทบาทเตรียมคนและครูของนานาประเทศ และองค์กรที่ขับเคลื่อนในระดับที่สากลยอมรับ เพื่อดูแนวโน้ม ความเป็นไปได้ที่จะพัฒนารูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของครูศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ ของประเทศไทย เพื่อเป็นข้อค้นพบหนึ่งในเชิงนโยบาย โดยใช้พื้นที่วิจัยเป็นสถาบันผลิตครูใน 6 จังหวัดเขตภาคเหนือตอนล่าง ยังมีได้ศึกษาครอบคลุมสถาบันผลิตครูทุกสถาบันของประเทศไทย อันมีบริบทที่เหมือนและต่างกัน ดังนั้นควรมีการศึกษาต่อยอดเพื่อนำไปพัฒนารูปแบบให้ครอบคลุมกับสถาบันผลิตครูของไทย

เอกสารอ้างอิง

- นิคม ดังคะพิภพ. (2543). การพัฒนารูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูภาคสนามของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสนามจันทร์.
- ประเวศ วะสี. (2553). ระบบการศึกษาที่แก้ความทุกข์ยากของคนทั้งแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : ศูนย์จัดตั้งปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ไพฑูริย์ สีนลรัตน์. (2553). เปลี่ยนมุมมองการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ สีนลรัตน์ และคณะ (2553). การพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทยสู่สากล: เปรียบเทียบประเทศจีน เวียดนาม ญี่ปุ่น เกาหลี เยอรมนี ฟินแลนด์ และประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รักชนก โสภพิศ. (2554). การพัฒนารูปแบบการเตรียมความพร้อมการฝึกประสบการณ์วิชาชีพสำหรับ นักศึกษาสาขารัฐบาลจัดการท่องเที่ยว. Veridian E-Journal SU. Vo. 4 No. 1 May – August 2011 (หน้า 468 – 489), สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2556. จาก www.ejournal.su.sc.th/upload/113.pdf
- วรรณทิพา รอดแรงคำ และภาวิณี ศรีสุขวัฒนานันท์. (2550). การพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพครู ศึกษาศาสตร์. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- วิชิต สุรัตน์เรืองชัย และชลันดา พันธุ์พานิช (2546). ความคิดเห็นของนิสิตที่มีต่อการจัดการฝึกสอนของ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 15 (1), หน้า 85-93.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2556). “เผย 57 สถาบันผลิตครูคุณภาพแค่พอใช้ พบ “ม.มหาสารคาม” ดีมากแห่งเดียว.” สืบค้นเมื่อ 27 พฤศจิกายน 2556.
- จาก <http://www.moe.go.th/moe/upload/hotnews/htmlfiles/11444-5346.html>
- สุวรรณา ชีวพฤกษ์ และชากุล สิ้นไชย. (2551). ศิลปะสร้างสรรค์ดูलयภาพภายใน บทความการประชุมวิชาการ ประจำปี 2551 จัดตั้งปัญญา : การศึกษาเพื่อการพัฒนามนุษย์ โครงการศูนย์จัดตั้งปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ : โครงการศูนย์จัดตั้งปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2553). มาตรฐานการอุดมศึกษาและเกณฑ์ มาตรฐานที่เกี่ยวข้อง. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์

- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2551). *กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2551-2565*, สืบค้นเมื่อ 1 สิงหาคม 2556. จาก <http://www.mua.go.th/~bpp/developplan/>
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2556). *ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาครุศาสตร์และสาขาศึกษาศาสตร์(หลักสูตรห้าปี)*, สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2557. จาก <http://www.mua.go.th/users/tqf-hed/news/news6.php>
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2550). *กฎหมายเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา เล่ม 2*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2556). *ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *รายงานการวิจัยเปรียบเทียบการปฏิรูปการศึกษาเพื่อก้าวสู่สังคมฐานความรู้*. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการศึกษา: ระเบียบวาระแห่งชาติ (พ.ศ.2551 - 2555)*. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค.
- อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ. (2554). *ศธ.ประกาศในปี 54 เป็นปีคุณภาพครู*. สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2556. จาก <http://www.krobkruakao.com>
- Bernie Trilling and Charles Fadel. (2009). *21st Century Skills: Learning for Life in Our Times*. John Wiley & Sons: US.
- Bhabha, H. (1994). *The location of culture*. London: Routledge.
- Chickering, A. W., and L. Reisser. (1993). *Education and identity (second edition)*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Engauge. (2013). *enGauge 21st Century Skills for 21st Century Learners*. Retrieved on November 5, 2013, from <http://pict.sds.edu/engage21st.pdf>.
- Goh Chor Boon. (2009). *A Teacher Education Model for the 21st Century*. Retrieved on January 8, 2013, from http://www.nie.edu.sg/files/spcs/Te21_online_ver.pdf
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Partnership for 21st Century Skills. (2002). *Professional Development: A 21st Century Skills Implementation Guide*. Retrieved on November 5, 2013, from <http://www.21stcenturyskills.org>.
- Roy Singh, R. (1991). *Education for the twenty-first century: Asia-Pacific perspectives*. Bangkok: UNESCO.
- The National Institute of Education. (2009). *A Teacher Education Model for the 21st Century: TE21*. Singapore: NIE Council.
- University of Wisconsin-Madison. (2011). *Elementary Education Program Student Teaching Handbook*. Curriculum and Instruction: School of Education.
- Zeichner, K.M. (2010). Rethinking the Connections between Campus Courses and Field Experiences in College – and University-based Teacher Education, *Journal of Teacher Education*, 61 (1-2) p. 89-99.